

ΕΝΤΑΞΗ ΝΕΑΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η ένταξη στο φυσικό ή ανθρωπογενές περιβάλλον είναι μια σημαντική έννοια της αρχιτεκτονικής που προσλαμβάνει ένα ιστορικά προσδιορισμένο νόημα, συναφές με τις γενικότερες ιδέες για την αρχιτεκτονική και την πόλη σε κάθε εποχή.

Η ένταξη εγείρει ερωτήματα που αφορούν τις σχέσεις ενός νέου πολεοδομικού ή αρχιτεκτονικού κυττάρου ή και ενός νέου κτιριακού μέλους με το περιβάλλον του.

Μια επέμβαση σ' ένα κτίριο, ένα οικοδομικό τετράγωνο, ένα δρόμο, ένα ευρύτερο τμήμα πόλης ή οικισμού δεν γίνεται σε μια *tabula rasa*. Η πόλη προϋπάρχει της συγκεκριμένης αρχιτεκτονικής χειρονομίας και συνήθως η δομή της είναι μακροβιότερη σαν μια διαλεκτική ιστορικών μεταμορφώσεων.

Ο τόπος της ένταξης είναι το φυσικό τοπίο ή το ανθρωπογενές περιβάλλον και οπωσδήποτε η έννοια του τόπου ορίζεται από τα υλικά δημιουργήματα του ανθρώπου σε διάρκεια χρόνου, αλλά και από τα χαρακτηριστικά του τοπίου, της βλάστησης, του κλίματος.

Το νερό και ο ουρανός είναι εξίσου πρωταγωνιστές με τα παλάτια της αρχιτεκτονικής μαγείας της Βενετίας.

Ο Christian Noerberg-Schultz στο βιβλίο του *Genius Loci* -μιλώντας για τη Ρώμη- μας οδηγεί ν' αναζητήσουμε το πνεύμα του τόπου αυτής της μεγάλης πόλης πρωτεύουσας του κόσμου (*caput mundi*) της αρχαιότητας, στην εξοχή που την περιβάλλει στη συνάντηση της αρχιτεκτονικής με την τοπιογραφία. Στα φαράγγια της Ετρουρίας, μας λέει, συναντάμε τη Ρώμη πριν τη Ρώμη, βρίσκουμε το χρυσό-καφέ χρώμα της Piazza Navona και των Ρωμαϊκών δρόμων και τη μαλακιά εύπλαστη τούφα που καθόρισε τη Ρωμαϊκή αίσθηση της μορφής.

Piazza Navona, Ρώμη

Η ένταξη αφορά έναν **τόπο κατοικημένο από ανθρώπους**, έναν τόπο που χαρακτηρίζεται από τις καθημερινές κοινωνικές πρακτικές, από πρόσφατα ή παρελθόντα σημαντικά γεγονότα και έχει αποτυπωθεί στη **συλλογική** και την **ατομική** μνήμη.

Piazza del Campo, Σιένα

Πλατεία Μοναστηρακίου, Αθήνα

Ο Μπωντλέρ περιέγραψε στα *Tableaux Parisiens* τις ραγδαίες μεταμορφώσεις του Παρισιού του 19^{ου} αι., όταν τα σχέδια του βαρόνου Haussmann άλλαζαν ριζικά τη μορφή της μεσαιωνικής πόλης και οι βιωμένες από τους ανθρώπους εικόνες της είχαν χάσει τη φωλιά τους. «*Το παλιό Παρίσι δεν υπάρχει πια, αλλοίμονο η πόλη αλλάζει πιο γρήγορα από τη ζωή ενός θνητού*».

Η ένταξη δεν αφορά μόνο το αρχιτεκτονικό κέλυφος, αλλά και το περιεχόμενο που εμβάλλουμε σ' αυτό, τη **χρήση** του κελύφους. Όσο η μορφή διαρκεί πολύ περισσότερο από τη λειτουργία που ικανοποιεί και, απ' αυτή την άποψη, ένας μονοδιάστατος φονξιοναλισμός είναι άστοχος, άλλο τόσο κάθε προϋπάρχον κτίριο και κάθε κενό οικοπέδο δεν προσφέρονται για οποιαδήποτε χρήση.

Η αρχιτεκτονική υπάρχει στην άρρηκτη σχέση μορφής και περιεχομένου. Έτσι, για παράδειγμα, η διατήρηση του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, στο οποίο από την αρχαιότητα αναπτύχθηκαν παραγωγικές και εμπορικές χρήσεις, σαν άθροισμα άψυχων κελυφών που παραδίδονται στην αγοραία αναψυχή και το εμπόριο των πολυκαταστημάτων και των ακριβών μπουτίκ, δεν αποτελεί διαδικασία αναζωογόνησης και εμπλουτισμού με ένταξη νέων χρήσεων, αλλά βίαιη ρήξη με το πνεύμα του τόπου.

Αγορά Αδριανού, Μοναστηράκι

Έντονες επεμβάσεις σε ιστορικό κτίριο

Στο Μοναστηράκι διατηρούνται κτίρια και λειτουργίες γύρω από το παζάρι της Κυριακής αλλά στον Ψυρρή οι παραγωγικές δραστηριότητες απομακρύνονται σταδιακά και αντικαθίστανται από εστιατόρια, μπαρ, γκαλερί.

Η ένταξη, ως έννοια που παραπέμπει στις επεμβάσεις στο αστικό και φυσικό περιβάλλον εγείρει, πέραν των αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών, **ευρύτερα κοινωνικά ερωτήματα**. Οι απαντήσεις που δίδονται και οι επιλογές που γίνονται σε θέματα ένταξης είναι σε τελευταία ανάλυση **πολιτικές** με την έννοια ότι υπακούν στο συντεταγμένο πλαίσιο κανόνων, θεσμικό ή εθιμικό, που η πόλη θέτει στον εαυτό της.

Οι απαντήσεις που δίδονται και οι επιλογές που γίνονται σε θέματα ένταξης είναι σε τελευταία ανάλυση πολιτικές με την έννοια ότι υπακούν στο συντεταγμένο πλαίσιο κανόνων, θεσμικό ή εθιμικό, που η πόλη θέτει στον εαυτό της.

Για τους σημερινούς αρχιτέκτονες η ένταξη είναι, συνήθως, συνδεδεμένη με την έννοια της **προστασίας των κοινωνικών συνόλων** στα οποία εγγράφεται μία σύγχρονη αρχιτεκτονική, μικρής ή μεγάλης κλίμακας. Είτε υπάρχουν θεσμοθετημένοι περιορισμοί, είτε όχι, εγείρονται αρχιτεκτονικά ερωτήματα που αφορούν τις σχέσεις της νέας με την προϋπάρχουσα αρχιτεκτονική, ιδιαίτερα όταν αυτή η τελευταία διαθέτει αναγνωρισμένη αξία.

Οι περιορισμοί που διέπουν ενός νέου κτίσματος εξαρτώνται συνήθως από τον βαθμό προστασίας του συγκεκριμένου συνόλου. Σε οικισμούς ή τμήματα οικισμών με υψηλό βαθμό προστασίας οι βασικές επιλογές διατυπώνονται με εγκεκριμένα σχέδια και ειδικά καθεστώτα δόμησης στο όνομα του δημόσιου συμφέροντος.

Σε κάθε περίπτωση οι αποφάσεις που αφορούν την αρχιτεκτονική της πόλης δεν μπορεί να είναι ατομικές. Το ατομικό έργο εγγράφεται ούτως ή άλλως σε μια αρχιτεκτονική παράδοση που αποτελεί έναν άτυπο δεσμευτικό οδηγό, αλλά υπόκειται και στους θεσμικούς περιορισμούς.

Η Πλάκα είναι παραδειγματος χάριν μια προστατευόμενη περιοχή της Αθήνας, από τις ελάχιστες περιπτώσεις που το παρελθόν διασώζεται σε σύνολα και όχι σε μεμονωμένα κτίρια. Το πώς εντάσσεται ένα κτίριο στην Πλάκα, ποιες σχέσεις με τον ιστό και την περιβάλλουσα αρχιτεκτονική διαμορφώνει, δεν αφήνεται στην ατομική διακριτική ευχέρεια αλλά οριοθετείται με δημόσιες αποφάσεις.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η Πλάκα λόγω της ιστορίας της αλλά και της σημερινής πολιτιστικής της αξίας αποτελεί μεν διατηρητέο σύνολο αλλά με ανάλογα υψηλές τιμές ακινήτων.

Παρότι στην εποχή μας η προστασία του αστικού και φυσικού τοπίου αποτελεί πρώτη προτεραιότητα, η έννοια της ένταξης δεν πρέπει ν' αποτελέσει, μιλώντας θεωρητικά, προέκταση της έννοιας της προστασίας ή να εκληφθεί ως συμβατική πειθαρχία στους προϋπάρχοντες κανόνες.

Ακριβώς γι' αυτό, πριν προσεγγίσουμε το θέμα της ένταξης στις σημερινές συνθήκες, χρειάζεται ν' αντιληφθούμε ότι προσλαμβάνει ένα ιστορικά προσδιορισμένο νόημα, όπως η ιστορικότητα του αρχιτεκτονικού έργου είναι η θεμελιώδης συνθήκη αναγνώρισης και κατανόησης της αρχιτεκτονικής.

Η μεσαιωνική αρχιτεκτονική, για παράδειγμα, δεν εντάχθηκε στις προϋπάρχουσες δομές του αρχαίου κόσμου, αλλά κυριολεκτικά θεμελιώθηκε πάνω σ' αυτές. Θέτοντας, όπως λέει ο Leonardo Benevolo, τις *οφελμιστικές ανάγκες υπεράνω των κανόνων της αφηρημένης γεωμετρίας*, δεν έλαβε καμία πρόνοια για τη διατήρηση των αρχαίων κτιρίων, τα οποία έτσι αλλοιώνονται και καταστρέφονται για να δώσουν θέση στις νέες απαιτήσεις και επέτρεψε την αδιάκοπη αλλοίωση των ίδιων των μεσαιωνικών μνημείων.

Ούμπρια

Μπρυζ

Η Notre Dame στο Παρίσι εγκαταστάθηκε στη θέση ενός αρχαίου ναού, εκφράζοντας μια συνήθη πρακτική της εποχής.

Το ρωμαϊκό αμφιθέατρο της Arl σ' ένα χαρακτηριστικό του 1686 έχει γεμίσει κτίσματα που αφαιρούνται στους νεότερους χρόνους, για ν' αποκατασταθεί η μορφή του κλασικού μνημείου.

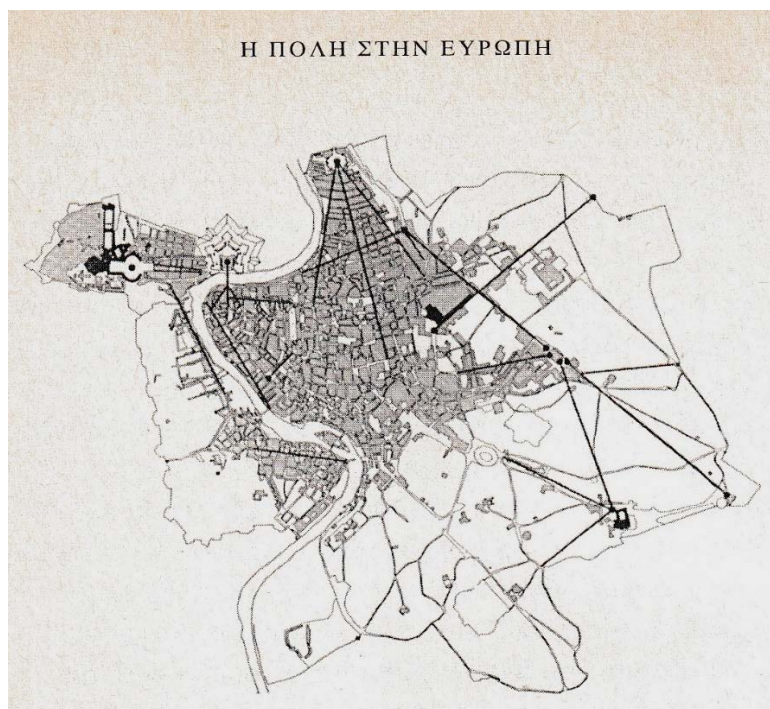

Ανάμεσα στα 1050 και 1350 διακόπτεται η αναζήτηση της τελειότητας στη μορφή της πολιτείας, που βασίζεται στις μεγάλες δημόσιες ρυθμίσεις και αντικαθίστανται από την εξοικείωση με την απουσία της τελειότητας, με την ανοχή απέναντι στα άτακτα, ατελή, αντιφατικά στοιχεία, που θα χαρακτηρίσουν αναλλοίωτα τις Ευρωπαϊκές πόλεις. (Benevolo)

Στην έναρξη της Αναγέννησης, ο τρούλος του καθεδρικού ναού της Φλωρεντίας από τον Brunelleschi διαμορφώνει σχέσεις (διαλεκτικής) έντασης με τον μεσαιωνικό ιστό. Συμπυκνώνει εμβληματικά της Αναγέννηση στην αρχιτεκτονική και τη σύλληψη του κόσμου και πραγματοποιεί ρητά μέσα και από τη χωρική ισχύ του τη μετάβαση από μια παράδοση που κληροδοτείται σε μια παράδοση που οικοδομείται ορθολογικά.

Στα μέσα του 16^{ου} αι. η μπαρόκ γεωμετρία εισβάλλει στις πόλεις διαταράσσοντας την εμπειρική και προσθετική πολεοδομία των μεσαιωνικών συνόλων. Παρά τις προφανείς ρήξεις που πραγματοποιεί η καθαρή γεωμετρία στον ακανόνιστο αστικό ιστό το πνεύμα του τόπου, όπως λέει ο Christian Noerberg-Schultz, μιλώντας πάλι για τη Ρώμη, μ' άλλα λόγια η παράδοση στην οποία εγγράφεται κάθε νεωτερισμός, δίνει τη δυνατότητα να προσαρμοστούν οι τομές στο συγκεκριμένο τόπο και μ' αυτή την έννοια να αφομοιωθούν στο αστικό συνεχές – στην πόλη.

Η τρίαινα που χάραξε ο Πάπας Σίξτος V, για να συνδέσει τις κύριες θρησκευτικές εστίες της Ρώμης, συντίθεται στο παλίμψηστο της πόλης σαν μια ψηφίδα καθαρής μορφής.

Ο 19^{ος} αι., ο αιώνας του κεφαλαίου, όπως θα έλεγε ο ιστορικός Eric Hobsbawm, αποδεσμεύοντας την παραγωγή υπεραξίας από τη γη και αφήνοντας απεριόριστη ελευθερία στην αναπαραγωγή των κεφαλαίων, άλλαξε δραματικά τη μορφή της ιστορικής πόλης. Καθώς τα τείχη γκρεμίστηκαν, οι πόλεις άρχισαν να επεκτείνονται χωρίς περιορισμούς, να διαχωρίζονται σε ασύνδετα υποσύνολα από τα μεταφορικά δίκτυα και τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις, ν' αλλάζουν ριζικά μορφή σε χρόνους ασύλληπτους από το θνητό άνθρωπο του Μπωντλιέρ. Τότε ακριβώς γεννήθηκε η έννοια της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς για τις ανάγκες συγκρότησης της ταυτότητας των νεοδημιουργούμενων εθνικών κρατών. Η προστασία δεν αφορά μόνο τα μνημεία της κλασικής αρχαιότητας αλλά και λιγότερο διακεκριμένα κτίσματα και σύνολα.

Τα πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά κινήματα του 19^{ου} αι. προοιωνίζουν την εμφάνιση του Μοντέρνου Κινήματος στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου}. Στα ίχνη Haussmann σχεδιάζονται και τίθενται σε εφαρμογή σε όλο τον ευρωπαϊκό κόσμο μια πληθώρα οργανωμένων μετατροπών, γράφει ο Leonardo Benevolo και αναφέρει τα παραδείγματα της Λυών, των Βρυξελλών, της Φλωρεντίας, της Βιέννης, του Λονδίνου, της Βαρκελώνης, του Βερολίνου και της Στοκχόλμης. *Όλα αυτά οδηγούν στο να καταστραφούν πολλά από τα σκηνικά του παρελθόντος με τη διαπλάτυνση των δρόμων, την απομόνωση των «μνημείων» και την αντικατάσταση των ιστορικών κτιρίων με τα στυλιστικά τους αντίγραφα. Η Ευρώπη αρχίζει να διασπαθίζει την ιστορική της κληρονομιά, περισώζοντας ορισμένα εξαιρετικά κομμάτια στα μουσεία ή στους νέους ανοιχτούς χώρους που δημιουργούνται στις πόλεις και που λειτουργούν ως υπαίθρια μουσεία.*

Το Μοντέρνο Κίνημα αφαίρεσε προς στιγμήν την ιστορική πόλη από τον ορίζοντά του.

Τα μανιφέστα του αναφέρονταν σε πραγματικές ανάγκες που προέκυψαν από τις επεκτάσεις των πόλεων, τις καταστροφές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τις ανθυγιεινές συνθήκες κατοικίας για τους πολλούς, που περιέγραψαν ο Engels στην *Κατάσταση της Εργατικής Τάξης στην Αγγλία*, ο Dickens και ο Hugo στα έργα τους.

Ο λαϊκός κόσμος εγκαταστάθηκε κυρίως στις επεκτάσεις των πόλεων και τις νέες πόλεις. Οι διακηρύξεις της νέας πολεοδομίας αρχικά με τις κηπουπόλεις του Ebenezer Howard και στη συνέχεια με το Urbanism του Le Corbusier και τα κινήματα που γεννήθηκαν στη Σοβιετική Ένωση με την Οκτωβριανή Επανάσταση, επέφεραν σαρωτικές αλλαγές στους μέχρι τότε κανόνες της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας.

Στο Urbanism ο Le Corbusier αναφέρει τις κατευθυντήριες γραμμές για το σχέδιο Voisin στο Παρίσι, 1925 και αντιμετωπίζει την ιστορική πόλη σαν ένα είδος νεκροταφείου. Γράφει:

Πρώτα απ' όλα πρέπει να κάνω μια διάκριση, συναισθηματικής φύσης αλλά μεγάλης σημασίας· σ' αυτές τις μέρες το παρελθόν έχει χάσει κάτι από το άρωμά του, γιατί εξαιτίας της αναγκαστικής μίξης του με τη σημερινή ζωή έχει εμπλακεί σ' ένα λάθος περιβάλλον. Το όνειρό μου είναι να δω την Place de la Concorde αδειανή άλλη μια φορά σιωπηλή και μοναχική και τα Champs Elysees ένα ήσυχο τόπο για περπάτημα. Το σχέδιο «Voisin» θα απομόνωνε το σύνολο της αρχαίας πόλης και θα έφερνε πίσω την ειρήνη και την γαλήνη σ' αυτήν.

.... Το σχέδιο Voisin καλύπτει μόνο 5% του εδάφους με κτίρια, διατηρεί τα υπολείμματα του παρελθόντος και τα ενθρονίζει αρμονικά σ' ένα πλαίσιο με δένδρα και δάση. Γιατί τα υλικά πράγματα πρέπει επίσης να πεθάνουν και αυτά τα πράσινα πάρκα με τα λείψανα είναι κατά κάποιον τρόπο νεκροταφεία, στα οποία οι άνθρωποι πρέπει να αναπνέουν, να ονειρεύονται και να μαθαίνουν. Μ' αυτό τον τρόπο το παρελθόν δεν γίνεται πια επικίνδυνο για τη ζωή, αλλά αντί αυτού βρίσκει την αληθινή του θέση μέσα σ' αυτή.

Οι μεγάλες επεμβάσεις στις πόλεις δεν αποτέλεσαν ευθεία προέκταση των σχεδίων του Μοντέρνου Κινήματος, αν και η ιδεολογία της αδιαμφισβήτητης προόδου που εξέπεμπε η εκθεμελιωτική κριτική του στην ιστορική πόλη και η αποδέσμευσή του από τις τυπολογίες του δρόμου και του οικοδομικού

τετραγώνου, με τις οποίες διαμορφώθηκαν επί αιώνες οι πόλεις, στήριξαν τις αναπτυξιακές πολιτικές της γενικευμένης εμπορευματοποίησης του χώρου στον 20^ο αι. και ιδιαίτερα στη μεταπολεμική περίοδο.

Η ουτοπία της οριστικής τάξης στο χώρο και η απορρόφηση των επαναστατικών κραδασμών από μια απόλυτα ρυθμισμένη πολεοδομική και κατ' επέκταση κοινωνική οργάνωση, που πρότειναν μοντέρνοι αρχιτέκτονες, εξέθρεψε μια νέα αταξία και άφησε το αποτύπωμά της όχι μόνο σε τραυματικές επεμβάσεις στις παλιές πόλεις, όπως παραδείγματος χάριν στη Γένοβα, αλλά κυρίως στις μαζικές και άμορφες επεκτάσεις έξω από τους ιστορικούς πυρήνες και τα προάστια της εργατικής τάξης.

Παρόλα αυτά, όπου η κλίμακα διευκόλυνε τη συνέχεια, η πολεοδομία και η αρχιτεκτονική του Μοντέρνου Κινήματος αφομοιώθηκαν δημιουργικά διαμορφώνοντας μια νεότερη παράδοση της πόλης, την οποία σήμερα συχνά προσεγγίζουμε με όρους διατήρησης και προστασίας.

Στις περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις, αλλά και στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας, σημαντικά κτίρια ή σύνολα του Μοντέρνου Κινήματος είναι προστατευόμενα ή διατηρητέα. Στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας και ευρύτερα κλασικιστικά και μοντέρνα κτίρια της περιόδου 1920-40 συνεργάζονται αρμονικά και δημιουργούν με την ελεύθερη, αν και πειθαρχημένη στον αστικό ιστό, πολυτυπία τους τον πλούτο του αστικού περιβάλλοντος.

Σε αντιπαράθεση με μια φετιχιστική και στατική προσέγγιση της ιστορικής πόλης που μυθοποιούσε χωρίς ν' αποκρυπτογραφεί το αστικό περιβάλλον αναπτυχθήκαν κριτικές προσεγγίσεις μεταπολεμικά και, κυρίως, στη δεκαετία του '60 από τους Samona, Rossi, Aymonino για να μείνουμε σε ορισμένους θεωρητικούς από την ιταλική παράδοση. Στις προσεγγίσεις αυτές ανεξάρτητα από τις απαντήσεις που δίδονται, η πόλη θεωρείται στη ολότητά της και γίνεται σαφές ότι η επαναδιαμόρφωσή της συνεπάγεται την κριτική της κατανόηση.

Σ' αυτή την αλληλεπίθεση χωρικών και ερμηνευτικών στοιχείων, όπου ερμηνεύω σημαίνει και σχεδιάζω, το παλιό κέντρο κατά τον Carlo Aymonino πρέπει να σχεδιαστεί με τη γενική του μορφή, σύμφωνα με την ιδέα που έχει κανείς γι' αυτό και με τη μορφή που εννοεί να δώσει στη σύγχρονη πόλη στην ολότητά της.

Στον Aldo Rossi θα επανέλθουμε αναλυτικά.

Σήμερα βρισκόμαστε σε μια εποχή πρωτοκαθεδρίας του ματιού και άμβλυνσης των πολλαπλών δυνατοτήτων πρόσληψης του χώρου οπτικά, με μέτρο το ανθρώπινο σώμα. Η αρχιτεκτονική, μια εν δυνάμει πλατιά πολιτισμική χειρονομία, συρρικνώνεται σε εικόνες που διαδίδουν παγκόσμια τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Το μεγαλύτερο μέρος της κριτικής που (δίκαια) ασκήθηκε στο Μοντέρνο Κίνημα έχει ήδη εκφυλιστεί σ' έναν εικονικό πληθωρισμό που διευκολύνει την κατανάλωση της αρχιτεκτονικής και της πόλης.

Σ' αυτό το κυρίαρχο ήθος, που ευτυχώς διακόπτουν στοχαστικές πρακτικές έρευνας και σχεδιασμού, οι έννοιες της διατήρησης, της συνέχειας και της ένταξης εύκολα παίρνουν τη μορφή εύληπτων εικόνων και αντιγράφων. Ακριβώς γι' αυτό πρέπει να στοχαστούμε κριτικά και ν' αναζητήσουμε θεωρητικές αρχές και αρχιτεκτονικές προτάσεις που φωτίζουν το περίπλοκο και σύνθετο πεδίο της αρχιτεκτονικής. Απέναντι στον πληθωρισμό τύπων και μορφών και στη χρήση ενός ιστορικού ρεπερτορίου, αιωρούμενου υπεράνω τόπου και χρόνου οι έννοιες του **αστικού συντελεστή**, της **τυπολογίας** και της **μορφολογίας** του Aldo Rossi από την *Αρχιτεκτονική της Πόλης*, μας παρέχουν ερμηνευτικά και σχεδιαστικά εργαλεία όχι μόνο για τις περιπτώσεις ένταξης σε ιστορικό περιβάλλον αλλά και για την ένταξη της αρχιτεκτονικής γενικά.

Η έννοια του τύπου ορίζεται, από τον Rossi, ως κάτι που παραμένει, ως κάτι σύνθετο, μια λογική σύλληψη που προηγείται από τη μορφή και την ορίζει. Σ' αυτό συμβαδίζει με τον ορισμό που δίνει ο Quatremere de Quincy στον τύπο και το μοντέλο: *Η λέξη τύπος δεν παρουσιάζει τόσο την εικόνα ενός στοιχείου που πρέπει -αυτό το ίδιο- να χρησιμεύσει ως κανόνας στο μοντέλο (...). Το μοντέλο, σύμφωνα με την πρακτική εφαρμογή της τέχνης, είναι ένα αντικείμενο που πρέπει να επαναλαμβάνεται όπως ακριβώς είναι. Αντίθετα, ο τύπος είναι ένα αντικείμενο σύμφωνα με το οποίο ο καθένας μπορεί να συλλάβει έργα τα οποία δεν θα μοιάζουν καθόλου μεταξύ τους.*

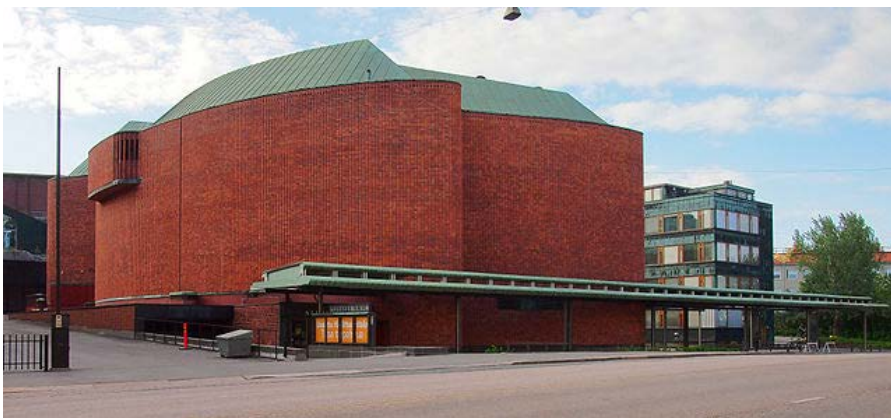
Οι τύποι είναι, λοιπόν, στοιχεία που διαρκούν στο χρόνο ενώ οι εκάστοτε εμφανίσεις τους, όπως και οι λειτουργίες, έρχονται και παρέρχονται.

Με την έννοια της **μορφολογίας** ο Rossi εννοεί την περιγραφή της μορφής ενός αστικού συντελεστή... η οποία είναι ένα βήμα προς τη γνώση της δομής αλλά δεν ταυτίζεται μ' αυτήν. Οι μορφές μπορούν να διαφοροποιούνται ενώ η δομή είναι μακρόβια.

Για να πάρουμε ένα παράδειγμα από τα καθ' ημάς, η μορφή της ιστορικής πόλης της Αίγινας μεταβάλλεται με τον χρόνο, καθώς προστίθενται αστικά κύτταρα διαφόρων εποχών, αλλά το σχέδιο πόλης οι χαραξίσεις που εκφράζουν τη δομή, παραμένουν σταθερά. Επίσης οι μορφές διαρκούν περισσότερο από τις λειτουργίες. Η λειτουργία που στεγάζει ένα κτίριο, για παράδειγμα το Καποδιστριακό Κυβερνείο της Αίγινας, μεταβάλλεται ενώ η μορφή του έχει μεγαλύτερη διάρκεια στο χρόνο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση του κυβερνείου προτείνεται ν' αντικατασταθεί και να στεγάσει μία σύγχρονη δημόσια χρήση.

Ας επανέλθουμε στο σχεδιασμό.

Οι επεμβάσεις φέρουν πάντα τη σφραγίδα της εποχής που γίνονται. Το ζήτημα δεν είναι ν' αντιγράψουμε το παρελθόν ούτε να χτίσουμε επί των ερειπίων του. Το ζήτημα είναι ποια στοιχεία από το πνεύμα του τόπου δηλ. από την ιστορία του ενεργοποιούμε και με ποιο τρόπο τα αποδίδουμε αρχιτεκτονικά σήμερα.

*Πολιτιστικό κέντρο, Ελσίνκι,
Alvar Alto*

Ένα μοντέρνο κτίριο στέκεται ελεύθερο στο αστικό τοπίο στο οποίο εισβάλλει το ισχυρότερο φυσικό στοιχείο που διαμορφώνει τον χαρακτήρα του τόπου – το χιόνι. Θυμίζει τα ξύλινα καλυβόσπιτα με τη σάουνα που οι περισσότεροι Φινλανδοί διαθέτουν μέσα στα συνεχή μονότονα χιονισμένα δάση της Φινλανδίας.

Η Βαρκελώνη είναι η πόλη των μεγάλων δημόσιων παρεμβάσεων όπου, σύμφωνα με τα λόγια του Oriol Bohigas, *οι δημόσιοι χώροι γίνονται πρωταγωνιστές της ανασυγκρότησης του κατακερματισμένου ιστού της πόλης.* Ακολουθούν σχετικά παραδείγματα.

*Moll de la Fusta
Βαρκελώνη 1981-1987
Manuel de Sola – Morales και συνεργάτες*

Πρόκειται για την επαναδιαμόρφωση του ορίου της παλιάς πόλης με τη θάλασσα. Σύμφωνα με το κείμενο της παρουσίασης του έργου, η αρχιτεκτονική ουδετερότητα και ο εκφραστικός περιορισμός των

μέσων που χρησιμοποιήθηκαν οδηγήθηκαν σε μια ισχυρή αίσθηση του τόπου ως μητροπολιτικού συνόλου, με τη δυναμική αντίληψη και της μορφής που μια δημόσια χρήση προσδίδει στους χώρους.

Πρόκειται για την κατασκευή μιας νέας πλατείας πάνω σ' ένα υπόγειο χώρο στάθμευσης που αναδεικνύει τον Καθεδρικό Ναό και το σύνολο των μνημειακών κτιρίων που περιβάλλουν τη βόρεια όψη του.

*Λεωφόρος του Καθεδρικού Ναού Βαρκελώνη, 1990-1
Ramon Auset,
Elisabet Aluja*

Συνέχεια της όψης με σύγχρονα εκφραστικά μέσα, απομάκρυνση των ψηλών όγκων στο βάθος ώστε να μη γίνονται αντιληπτοί από τον παρατηρητή στον δρόμο.

Ανανέωση και επέκταση του Μεγάλου Θεάτρου του Liceu, Βαρκελώνη, 1987, Ignasi de Sola -Morales

Συμπλήρωση του κτιρίου, επαναδιαμόρφωση της πρόσβασης με την ξύλινη πλατφόρμα.

*Κέντρο Τεχνών Santa Monica
Βαρκελώνη, 1985-89
Albert Viaplana & Helio Pinon*

Το παλιό κτίριο έπρεπε να κατεδαφιστεί λόγω διαπλάτυνσης του δρόμου. Το νέο κτίριο τοποθετήθηκε στη θέση του παλιού και κατασκευάστηκε από υλικά της τοπικής οικοδομικής παράδοσης. Η άρθρωση των όγκων γίνεται μ' ένα σύγχρονο τρόπο.

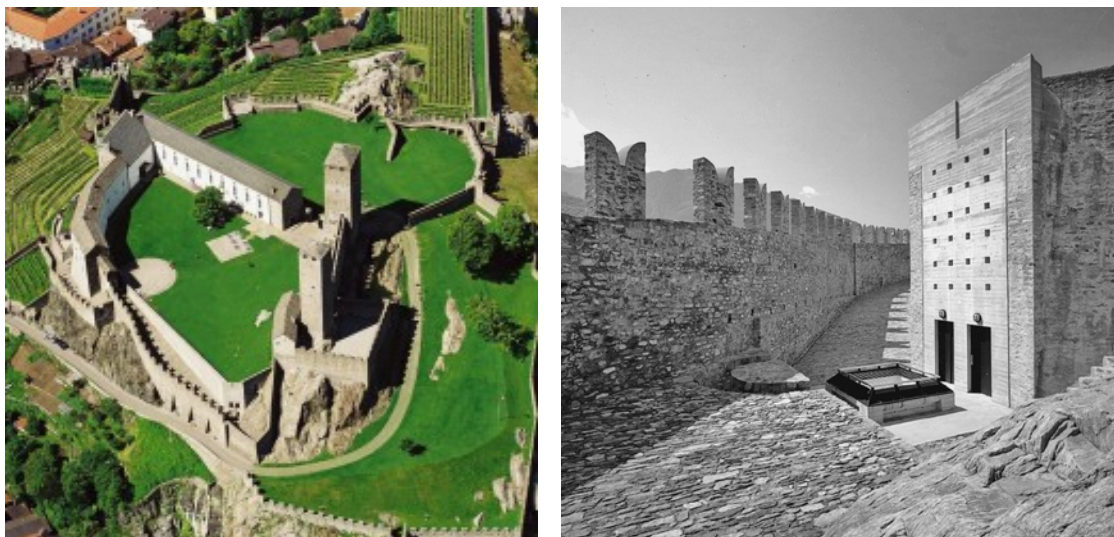
*Ενοριακό Κέντρο
Genesterio Ελβετία, 1961-63
Mario Botta*

Παρά το ότι στα πρώτα σχέδια η βιβλιοθήκη είχε τοποθετηθεί σ' ένα νέο κτίριο απέναντι από το παλιό, τελικά η κατασκευή βυθίστηκε στο έδαφος αφήνοντας απείρακτο το παλιό κτίριο. Τα ορατά στοιχεία της προσθήκης αποδίδονται μ' ένα σύγχρονο μινιμαλιστικό εκφραστικό τρόπο.

*Βιβλιοθήκη στο Μαναστήρι των Καπουτσίνων Λουγκάνο Ελβετίας, 1976-9
Mario Botta*

Η δουλειά αυτή, λέει ο Aurelio Galfetti, μ' έκανε να απομακρυνθώ από την ιστορικιστική προσκόλληση, από το μεταμοντέρνο και ν' ανακτήσω μια βαθιά σχέση με τις ιδέες της νεωτερικότητας... Για μια ακόμα φορά η μελέτη πριν γίνει μελέτη κάποιου αντικειμένου, κάποιου κτιρίου είναι μια μελέτη τοπίου και διαδρομών. Το φρούριο, ο αμπελώνας, τα λιβάδια είναι στοιχείο το ίδιο σημαντικό όπως τα κτίρια...Σ' αυτό τον τόπο οι άνθρωποι κατασκευάζουν εδώ και 6.000 χρόνια και πάντα ακολουθώντας τις νέες ανάγκες μετασχηματίζουν τις προγενέστερες κατασκευές. Μου ήταν αδύνατον να διακόψω αυτή την υπέροχη πορεία και πίστεψα ότι ήταν δυνατόν ν' αλλάξω για μια ακόμη φορά το υπαρκτό.

Αναστήλωση του Κάστρου της Bellinzona, Ελβετία, Aurelio Galfetti

Βρίσκεται σε μια πολύ πλευρά του Λοκάρνο, λέει ο αρχιτέκτονας, με διαφοροποιημένη γεωγραφία, όπου μικρές κοιλάδες και ρυάκια διαδέχονται το ένα το άλλο. Το σχέδιο θέλει να αναδείξει τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά του τόπου.

*Κατοικία Herschi
Locarno, Ελβετία, 1983
Luigi Snozzi*

Ο Άρης Κωνσταντινίδης, σημαντικός μεταπολεμικός Έλληνας αρχιτέκτονας, πραγματοποίησε μια εμπνευσμένη ερμηνεία του Μοντέρνου Κινήματος βασισμένη στο πνεύμα του ελληνικού τόπου και στη λαϊκή αρχιτεκτονική παράδοση. Έδωσε σύγχρονες μορφές – της αυλής, του αιθρίου, της στοάς και ενέταξε παραδοσιακά και σύγχρονα υλικά σ' ένα μοντέρνο σχέδιο.

*Κατοικία Εύδη
Κλειτομάχου και Αρχιμήδους, Μετς
Άρης Κωνσταντινίδης*

Ο Κυριάκος Κρόκος αντιμετώπισε το θέμα της ένταξης χτίζοντας με τις ίδιες πέτρες ένα νέο σπίτι στα χνάρια ενός παλιού ερειπωμένου λαϊκού σπιτιού

*Κατοικία στο Σφεντούρι, Αίγινα, 1983-85
Κυριάκος Κρόκος*